

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

วรรณคดีเป็นสิ่งสุนทรหรือกล่าวได้ว่ามีธรรมชาติเป็นศิลปะ คือเป็นงานที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการทางสุนทรียะของมนุษย์ จึงกล่าวได้ว่า “วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์” และ “ทุกชุมชน ทุกสังคมมีวรรณคดีในรูปใดรูปหนึ่ง แล้วแต่ระดับและลักษณะ ความเจริญของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ” (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2517 : 1) เนื้อหาของวรรณคดี อันประกอบด้วยเนื้อหาทางความคิดและเนื้อหาทางอารมณ์ ย่อมเป็นผลผลิตจากประสบการณ์ชีวิตและการเรียนรู้ชีวิตของผู้แต่ง นักวรรณคดีบางท่านจึงกล่าวว่า วรรณคดีคือ “ชีวิตตามอารมณ์และในสายตาของกวี” (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 114) และ “สำหรับกวีเอก วรรณคดีคือการแปลชีวิต + การสร้างความงาม” (วิทย์ : 136) คำว่ากวีในที่นี้น่าจะใช้ครอบคลุมถึงผู้สร้างงานประพันธ์ประเภทอื่นนอกจากกวีนิพนธ์ด้วย

นั่นคือประสบการณ์ชีวิตและการเรียนรู้ชีวิตของผู้แต่ง เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับคุณค่าทางปัญญาของวรรณคดี ซึ่งผู้รับจะประจักษ์ได้ ประสบการณ์ชีวิตและการเรียนรู้ชีวิตของผู้แต่งในที่นี้ รวมความถึงประสบการณ์ตรงในการดำเนินชีวิตของผู้แต่ง และประสบการณ์ของผู้อื่น ที่ผู้แต่งเฝ้าสังเกตศึกษามาในการดำเนินชีวิตของตน ดังที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ (2537 : 14) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติสำคัญของนักเขียนว่า “...เมื่อจะต้องเขียนถึงชีวิตของบุคคลในวงสังคมต่างๆ ผู้เขียนก็จำต้องเรียนรู้ความเป็นอยู่ตามที่เป็นจริงแห่งสังคมนั้นๆก่อน และการที่จะหยิบยกมาเขียนให้เป็นที่ดูดีมีจับใจของผู้อ่านได้นั้น ก็จะต้องเป็นผู้ช่างสังเกตและมีความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์”

ความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นของวรรณคดีกับชีวิต เป็นสิ่งสำคัญในวรรณคดีศึกษา และวรรณคดีวิจารณ์ นักวรรณคดีศึกษาได้ชี้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับชีวิตเป็นความสัมพันธ์ที่เสริมสร้างปัญญา และควรได้รับการส่งเสริม” (เจตนา นาควัชระ, 2521 : 1)

นั่นหมายความว่า เพื่อจะแปลความหมายหรือตีความชีวิต ผู้แต่งที่ศึกษาเรียนรู้ชีวิตย่อมบังเกิดปัญญารึ้นในประสบการณ์ของตน และใช้ปัญญาเลือกสรร กลั่นกรองเนื้อหาอันสร้างความเข้าใจชีวิต มาสื่อสาร และกระตุ้นให้เกิดการขบคิดแก่ผู้รับจนเกิดความเข้าใจชีวิตและโลก

จึงกล่าวได้ว่า “การศึกษาวรรณคดีชั้นสูงสุดคือทางไปสู่ความเป็นปราชญ์ เนื้อหาของวรรณคดีคือชีวิตมนุษย์ ซึ่งกวีได้บรรจงสร้างสรรค์ขึ้นมาในรูปของงานศิลปะ การรู้วรรณคดี

อย่างลึกซึ้งก็คือการรู้จักชีวิตมนุษย์” (เจตนา นาควัชระ, 2538 : 168) แต่ชีวิตมนุษย์ในวรรณคดี เป็นชีวิตที่ผู้แต่งได้กลั่นกรองแล้ว ถึงแม้เป็น “มายา” แต่ก็มีความสมจริงพอที่จะ “ทำให้เราเกิด อารมณ์คล้อยตามไปกับวรรณกรรมแต่ละชิ้นได้” (เจตนา : 168) คำอธิบายนี้บ่งชี้ว่าความหมาย ของชีวิต เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความจริง ซึ่งน่าจะเป็นปัจจัยที่เอื้อให้ผู้สร้างงานได้แสดง ประสบการณ์ร่วมของมนุษย์ อันจะยังผลให้บทประพันธ์มีชีวิตยืนยาวข้ามยุคสมัย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประสบการณ์ชีวิตของผู้สร้างงานและผู้อื่น มีความเชื่อมโยงกับ สังคมอันเป็นบริบทของการสร้างงาน กวีและนักประพันธ์ผู้ซึ่งมักมีความสำนึกในการค้นหา ความหมายของชีวิต อาจมีโลกทรรศน์สอดคล้องกับอุดมการณ์ในสังคมของตน หรือตรงกันข้าม เขาอาจวิพากษ์วิจารณ์และต่อต้านก็ได้ การตีความและวิจารณ์ชีวิตของผู้สร้างงานวรรณศิลป์ จึงเป็นเหตุให้เขาวิจารณ์สังคมควบคู่ไปด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความเข้าใจในความสัมพันธ์ ของวรรณคดีกับสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาวรรณคดี

วรรณคดีที่สร้างขึ้นด้วยการขบคิดของผู้แต่งดังกล่าวข้างต้น ย่อมให้ความเข้าใจใน แก่นแท้ของสังคมที่สิ่งอื่นให้ไม่ได้หรือไม่ลึกซึ้งเท่า ดังที่ผู้รู้ทางวรรณคดีศึกษากล่าวว่า

ถ้าเราไม่รู้จักวรรณคดีแล้ว เราก็ไม่อาจที่จะรู้จักลักษณะที่แท้จริงของสังคมได้ ทั้งนี้เพราะวรรณคดีชี้ให้เห็นถึงสังคมทั้งในส่วนกว้างและส่วนลึก วรรณคดีแสดงให้เห็นถึงชีวิตในแง่มุมต่างๆ และในขณะที่เดียวกันก็สามารถที่จะสกัดเอาแก่นแท้ ของสังคมนั้นออกมาให้เห็นได้ **นักประพันธ์ที่ดีก็คือนักประพันธ์ที่พยายาม เสาะหาลักษณะและความหมายที่แท้จริงของสังคมตน และนำมาแสดง ออกในวิธีการที่ชี้ให้เห็นว่า เขามีความสนใจและรับผิดชอบต่อสังคมนั้นๆ อย่างแท้จริง** งานประพันธ์แบบนี้จึงมิใช่เพียงแต่เป็นเรื่องบันเทิงเริงรมย์ แต่เป็น สิ่งที่จะกระตุ้นปัญญาความนึกคิดให้แก่ผู้อ่าน มีคุณค่าในทางการศึกษา (เจตนา นาควัชระ, 2514 : 15) (เน้นโดยผู้วิจัย)

วรรณคดีนั้นสร้างขึ้นในทุกสมัย ผู้สร้างงานศิลปะย่อมถือตนเป็นตัวแทนของยุคสมัย อาจกล่าวได้ว่า วรรณคดีที่มีทั้งคุณค่าทางวรรณศิลป์และคุณค่าทางปัญญา ย่อมเป็นเครื่องบ่งชี้ ความเจริญของยุคสมัย โดยเฉพาะในแง่การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต และการให้ ความเข้าใจต่อคุณค่าของความเป็นมนุษย์ตลอดจนแก่นแท้ของสังคม วรรณคดีย่อมเป็น เครื่องหมายของความเจริญทางวัฒนธรรมในระดับลึก มิฉะนั้นก็ไม่อาจแสดง “แก่นแท้ของสังคม” อันหมายถึง วิธีคิด ค่านิยม ภูมิปัญญา อันเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นออกมาได้ นอกจากนี้

งานที่สร้างสรรค์ชิ้นใหม่ย่อมบ่งชี้การแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับชีวิตและสังคมอย่างไม่หยุดยั้ง บางท่านจึงชี้ว่าการละเลยวรรณคดีปัจจุบันย่อม “เป็นการปรามาสยุคสมัยของตนและเป็น การปฏิเสธความเจริญก้าวหน้าของวรรณคดี” (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 177)

วรรณคดีไทยปัจจุบันย่อมมีความสัมพันธ์กับสังคมร่วมสมัย ความเคลื่อนไหวและ เหตุการณ์สำคัญทางสังคม เป็นเหตุผลกับความคิดในสังคมและการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2516 - 2519 ซึ่งคนหนุ่มสาวมีความตื่นตัวทางการเมืองอย่างเด่นชัด กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้รับความนิยมอย่างสูงในการสร้างเสพงานวรรณศิลป์ของคนรุ่นใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากว่าวรรณกรรมเพื่อชีวิตเน้น “...ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว... [โดยมี] จุดสำคัญที่นักเขียนต้องการจะถ่ายทอดออกไปสู่ผู้อ่าน ได้แก่ ความคิดที่ต้องการ เปลี่ยนแปลงสภาพอันเลวร้ายในสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัยสิริ สมุทวณิช, 2516 : 74) ลักษณะสำคัญเช่นนี้ตอบสนองของความอัดอั้นคับข้องใจของคนหนุ่มสาว ที่ตกอยู่ใต้อำนาจเผด็จการมาตั้งแต่สมัย รัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาจนถึงรัฐบาล จอมพลถนอม กิตติขจร (2501 - 2516) นอกจากนี้จากกล่าวได้ว่า บทประพันธ์ในแนวเดิม ไม่สามารถให้ความเข้าใจต่อความหลากหลายและซับซ้อนของปัญหาสังคมในยุคสมัยได้เพียงพอ กับความต้องการของผู้คน ความร่วมมือของรัฐบาลเผด็จการกับสหรัฐอเมริกาในสงคราม เวียดนาม ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ขยายความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ในขณะที่มีการพัฒนาทางวัตถุและอุตสาหกรรมด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ฉบับที่ 1 ในปี 2504 เป็นต้นมา กระตุ้นให้คนหนุ่มสาวเห็นว่าความคิดสังคมนิยมเป็นทางเลือกใหม่ที่จะนำสังคม ให้หลุดพ้นจากปัญหาซึ่งสั่งสมมานาน ชัยชนะของขบวนการนักศึกษาในเหตุการณ์เดือนตุลาคม 2516 ได้เพิ่มความเชื่อมั่นในพลังของคนหนุ่มสาวมากขึ้น บทประพันธ์ในช่วงนี้ที่เรียกว่างานเขียน ฝ่ายก้าวหน้า มีลักษณะที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมตามกรอบความคิด “ศิลปะเพื่อชีวิตและ ศิลปะเพื่อประชาชน” ของทีปกร (จิตร ภูมิศักดิ์) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการวิจารณ์แบบมาร์กซิสต์ (Marxist Criticism)

อย่างไรก็ตาม ความผันผวนทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และ ความสลายตัวของขบวนการนักศึกษา ก็ส่งผลให้ความสนใจงานเขียนและวรรณคดีวิจารณ์แนว เพื่อชีวิตหยุดชะงักลง วรรณกรรมเพื่อชีวิตถูกตรวจสอบมากขึ้น เช่น การยกเอาทฤษฎีวรรณคดี แนวการเมืองมาทบทวนใหม่ในบทความชื่อ “กลับไปอ่านศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชนของ

‘ที่ปรกร’ ของ ดวงมน จิตรจํานงค์ ใน *โลกหนังสือ* ธันวาคม 2523 นอกจากนั้นพบหลายฉบับในนิตยสาร *โลกหนังสือ* ได้แสดงทัศนะ “ท้วงติงการเขียนที่ยึด ‘สูตรสำเร็จ’ ที่ว่าวรรณกรรมที่ดีต้องมีเป้าหมายทางการเมืองเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดการตรวจสอบบทบาทและหน้าที่ที่แท้จริงของวรรณคดีในหลายแง่มุม” (ดวงมน จิตรจํานงค์, 2532 : 145) ในช่วงเดียวกันนี้ คอลัมน์ “จตุรัสความคิด” (2524 : 32 - 43) ใน *โลกหนังสือ* ก็จัดให้มีการพูดคุยถกเถียงเรื่องทิศทางและลักษณะของวรรณกรรมระหว่างนักเขียนและนักวิจารณ์ ในการสนทนา นักเขียนหลายคนเช่น วิสา คัญทัพ และ วัฒน์ วรรณยางกูร ยอมรับด้วยประสพการณ์ตรง เมื่อได้ขัดแย้งกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยว่า การเน้นคุณค่างานสร้างสรรค์ที่การเปลี่ยนแปลงสังคมโดยผู้กับความคิดทางการเมืองเพียงอย่างเดียว เป็นกรอบความคิดที่จำกัดเกินไป กล่าวได้ว่า ความขัดแย้งกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมีมูลเหตุมาจากความสำนึกในคุณค่าของความเป็นมนุษย์แบบมนุษยนิยมของคนหนุ่มสาว โดยเฉพาะเมื่อคำนึงว่ากรอบความคิดทางสังคมนิยมนั้น “มองข้ามข้อเท็จจริงที่มนุษย์ดำรงอยู่ในฐานะบุคคล... ทรรศนะเกี่ยวกับส่วนรวม... ก็กลายเป็นนามธรรมไปหมด ไม่ได้แยแสมนุษยที่เป็นรูปธรรมเลย” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2532 : 66)

แม้ว่าวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่ผูกพันกับอุดมการณ์ทางการเมืองได้อ่อนแรงลง แต่การสร้างสรรค์วรรณกรรมที่พยายามอธิบายความซับซ้อนของชีวิตในบริบทของสังคมช่วงหลังปี พ.ศ. 2519 ยังคงดำเนินต่อไป งานที่เน้นปัญหาเรื่องความเป็นธรรมหรืออาจเรียกว่าวรรณกรรมแห่งความสำนึกเชิงสังคม ได้พัฒนาเนื้อหาเป็นความหมายซ่อนเร้น ซึ่งกระตุ้นการขบคิด โดยไม่หมกมุ่นกับกรอบความคิดเรื่องชนชั้น เหมือนวรรณกรรมเพื่อชีวิตในรูปเดิม พัฒนาการดังกล่าวนี้วิเคราะห์ได้ว่าเป็นผลของประสพการณ์จากเหตุการณ์นองเลือดทั้งสองครั้งที่ให้มรดกทางปัญญา (เจตนา นาควัชระ, 2530 : 4) คนรุ่นใหม่ได้เติบโตขึ้นและอธิบายปัญหาของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับปัญหาของสังคมด้วยความคิดทางปรัชญา เช่นที่ นิคม รวยยวา แสดงไว้ใน *ดลิ่งสูงซุงหนัก* ว่า หายนะของค่างายตัวเอกของเรื่องไม่ได้เป็นผลจากความอยู่ดีธรรมในสังคมเพียงอย่างเดียว สิ่งที่มนุษย์จะต้องเผชิญและต่อสู้มีขอบเขตกว้างขวางกว่าการต่อสู้ระหว่างชนชั้น การระบุ “ศัตรูของประชาชน” ว่าเป็นชนชั้นผู้กดขี่อย่างไรในวรรณคดีเพื่อชีวิตก็ดูเป็นสิ่งที่ผิวเผินเกินไป อย่างไรก็ตาม การเน้นเนื้อหาทางปรัชญาได้ลดทอนน้ำหนักของความใส่ใจในปัญหาสังคมลงไปบ้าง ดังกล่าวได้ว่า “ในแง่ของการสร้างความสำนึกเชิงสังคม เราคงจะต้องยอมรับว่า การยกวรรณกรรมขึ้นสู่ระดับอภิปรัชญาก็คือการปล่อยให้ศัตรูของประชาชนสิ้นไพล่หลุดไปจากเงื้อมมือของประชาชนนั่นเอง เพราะอภิปรัชญาย่อมจะมองโลกและมนุษย์จากที่สูงเสียจนไม่อาจแบ่งแยกได้ว่าส่วนใดชาวและ

ส่วนใดดำ”(เจตนา : 11) แต่งานเช่นนี้ก็มีควมลุ่มลึกในแง่ที่แสดงความซับซ้อนของปัญหาได้มากขึ้น ดังที่บทประพันธ์บางเรื่องเช่น *ตะกวดกับคอบุ* ของนิคม ราชยวา หรือ “แล้วหญ้าแพรกก็ แผลกลาญ” ของอัศศิริ ธรรมโชติ ได้ชี้ว่ามูลเหตุของปัญหาอาจจะอยู่ที่ความชั่วร้ายภายในของ มนุษย์ หรือความเชื่อที่มงาย (เจตนา : 8,30)

นักเขียนเด่นที่ได้รับมรดกทางปัญญาในช่วง พ.ศ. 2516 - 2519 นอกจาก นิคม ราชยวา แล้วยังมี ชชาติ กอบจิตติ ผู้ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนจากนวนิยายเรื่อง *คำพิพากษา* ในปี พ.ศ.2525 นอกจากนี้ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้นำนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งได้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ก็ได้สร้างงานวรรณศิลป์จำนวนหนึ่ง โดยตีพิมพ์รวมเล่มภายหลังที่กลับคืนสู่เมือง และยังสร้างงานต่อมาจนถึงปัจจุบัน บทประพันธ์ของเสกสรรค์ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ดังที่ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำอยู่เสมอ เช่น ในปี 2539 รวมเรื่องสั้นชุดแรกคือ *ฤดูกาล* พิมพ์ซ้ำเป็นครั้งที่ 5 และ *ดอกไม้* รวมเรื่องสั้นชุดที่ 2 ได้รับการพิมพ์ครั้งที่ 7 เป็นต้น

ผลงานรวมเรื่องสั้นชุด *ฤดูกาล* ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2524 เป็นการรวบรวมผลงานที่เขาเขียนตั้งแต่ปี 2516 - 2523 เรื่องสั้นส่วนใหญ่ในงานชุดนี้เขียนเมื่อปี 2522 ในช่วงก่อนออกจากป่า ซึ่งเป็นระยะที่เขาแตกหักทางความคิดกับ พคท. และรู้สึกอึดอัดคับข้องใจอย่างรุนแรง เสกสรรค์ กล่าวว่ามีมูลเหตุสำคัญที่เขาเขียนหนังสืออย่างเอาจริงเอาจังในช่วงนี้ก็คือเพื่อ “จะทำพินัยกรรมฉบับหนึ่งทิ้งไว้ในรูปของวรรณคดี” โดยที่ไม่รู้ว่าจะมีชีวิตรอดต่อมาหรือไม่ (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2531 ค : 40) คำแถลงนี้ กระตุ้นให้ผู้วิจัยใคร่ค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างผลงานประพันธ์กับ ประสบการณ์ชีวิตและทัศนะต่อชีวิตของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล อาจพิจารณาได้ว่าสิ่งที่เขามุ่งจะฝากไว้เป็นพินัยกรรมแก่ผู้อื่นนี้ น่าจะเป็นสิ่งที่เขาเล็งเห็นว่ามีคุณค่าสำคัญบางประการ และในแง่วรรณคดีคุณค่านี้ย่อมเป็นคุณค่าทางอารมณ์และปัญญานั้นเอง นอกจากนี้งานชุดนี้ของเขา ยังน่าสนใจที่ความเป็นตัวของตัวเอง ที่แสดงด้วยการไม่ยึดสูตรตายตัวของความคิดทางการเมืองฝ่ายใด ดังที่ในคำนำเมื่อพิมพ์ครั้งที่สองเขากล่าวว่า “...งานชุดฤดูกาลมีลักษณะ ‘ขบถ’ แฝงเร้นอยู่ถึงสองชั้น กล่าวคือ เนื้อหาเป็นการประท้วงความอยุติธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคม ส่วนทางด้านรูปแบบการเขียนนั้นเล่า ก็คัดค้านวิถีครอบงำของวรรณกรรมซ้ายจัด ซึ่งทำลายการสร้างสรรค์ของนักเขียนอิสระอยู่พักใหญ่...” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2539 ค : 20) วิเคราะห์ได้ว่าการขบถสองชั้นในความคิดของเสกสรรค์ที่ปรากฏในงานชุดนี้ก็คือ ชั้นแรกเป็นการขบถต่อสังคม กล่าวคือ เสกสรรค์ประท้วงสังคมโดยนำเสนอปัญหาความไม่เสมอภาคทางสังคมที่ทำให้เกิดการเอารัด

เขาเปรียบต่อผู้ด้อยโอกาส ซึ่งถูกละเลยให้ต้องต่อสู้ไปตามยถากรรม ชั้นที่สองขบถต่อวิถีครอบงำของวรรณกรรมซ้ายจัดที่เน้นจุดประสงค์ของการสร้างสรรค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจนมองข้ามคุณค่าของมนุษย์ที่เป็นปัจเจกบุคคล การที่เขาขัดแย้งกับความคิดสำเร็จรูปอาจเป็นเพราะเขาเป็นผู้ที่พยายามค้นหาความหมายของชีวิตอยู่แล้ว และได้พบด้วยตนเองว่าไม่สามารถใช้กรอบที่ตายตัวในการพิจารณา ถึงแม้ว่าความทุกข์ของคนจนเป็นเนื้อหาสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้ แต่ในความทุกข์นั้นก็มีความหมายบางประการของความเป็นมนุษย์ที่เสกสรรค์ให้เห็นและพยายามแสดงไว้ในบทประพันธ์ ดังที่เห็นได้จากเรื่องสั้น “พลเมืองดี” ในเล่ม**ฤดูกาล**นี้ที่แม้ว่าขบวนการขบวนการจะถูกรบกวนมากในสังคมปัจเจก แต่ความเป็นมิตรบนพื้นฐานของความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกันระหว่างเขากับป่าคำแม่คำหาบเร่ ก็เป็นแรงใจให้ชีวิตของเขามีความหมายขึ้นมาบ้าง ส่วนในเรื่องสั้น “สมชาย” สมชายเด็กวัยไม่เกิน 8 - 9 ขวบที่พ่อสาบสูญไปตั้งแต่ไปรบที่เวียดนาม พยายามขุดเซยมว่าแห้วด้วยการพูดไอ้อวด แต่ในขณะที่เผชิญกับวาระเจ็บป่วยจนอาการหนัก ก็ยังได้รับความรักและความเข้าใจจากแทนนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นคนอื่น นั่นคือเสกสรรค์ได้แสดงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ว่า มิตรภาพและความเอื้ออาทรเป็นแสงสว่างท่ามกลางความมืดมนของคนยากไร้ ชัยสิริ สมุทวณิช (ในเสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2524 : 104 -105) จึงกล่าวถึง **ฤดูกาล**ว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องสั้นชุดนี้ของเสกสรรค์ได้เน้นคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างเห็นได้ชัด...ลักษณะงานเรื่องสั้นนี้ไร้สูตรสำเร็จรูป แต่มีวรรณศิลป์เหนือสูตรใดๆทางการเมือง”

แม้ปัจจุบันเสกสรรค์ก็ยังอาศัยงานประพันธ์ เป็นเครื่องมือสื่อสารความคิดของตนด้วยเหตุผลที่เขาให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ผมคิดว่ามนุษย์มีความทุกข์คล้ายๆ กัน...ผมถึงอยากจะแชร์กับผู้คนในรูปของงานเขียน ความคิดที่แสดงออกมาอาจจะพูดบ้างเขียนบ้าง ผมก็มีความห่วงใยในประเทศที่ผมสังกัด ห่วงใยมนุษย์” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2541 ก : 12) สิ่งที่ควรพิจารณาก็คือ การแสดงความรู้สึกร่วมทุกข์กับผู้อื่นนี้อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในเรื่องประสบการณ์ร่วมของมนุษย์ ซึ่งปรากฏตั้งแต่งานชุดแรก เสกสรรค์จึงไม่ได้จำกัดตนในกรอบความคิดที่ว่า ปัญหาของมนุษย์มีเฉพาะการต่อสู้ระหว่างชนชั้น กล่าวได้ว่าในชุด**ฤดูกาล**และ**ดอกไม้นั้น**

เรื่องสั้นของเสกสรรค์เป็นเรื่องราวของการสังเกตการณ์และศึกษามนุษย์ เขาสามารถจับความซับซ้อนหลายแง่มุมของความเป็นมนุษย์ ออกมาได้พอสมควร... เสกสรรค์ได้แสดงว่า เขาเป็นคนที่แปรความหมกมุ่นในตัวเองมาเป็นความเข้าใจคนด้วยกันรวมทั้งความสัมพันธ์ของคนกับคนและคนกับสังคมและได้แสดงออก

อย่างคมคายหนักแน่น คนในสายตาของเขามีสองด้านคือด้านที่เป็นจุดอ่อนและด้านที่นำชื่นชม...(ดวงมน จิตรจำนงค์, 2528 : 129)

นอกจากนี้เรื่องสั้นและบทกวีของเสกสรรค์ในชุด **ฤดูกาล** ยังเป็นที่สังเกตเห็นว่า “สะท้อนความรู้สึกนึกคิดอันเป็นพื้นฐานในการเข้าร่วมและผลจาก พคท.” ซึ่งเป็นการตัดสินใจครั้งสำคัญทั้ง 2 ครั้งในชีวิตของเขา และยัง “เราให้ผู้อ่านที่ยังมีหัวใจได้คิดบ้างในเรื่องที่ยังไม่เคยได้คิด มองข้ามไม่เคยสนใจ หรือเคยให้ความสำคัญแต่ได้ลืมเลือนไปแล้วเนื่องจากแรงจูงใจต่างๆ” (นฤมิตร สอดสุข, 2537 : 210 - 211) ความเห็นดังกล่าวย้ำคุณค่าของงานในแง่ที่เราให้ผู้อ่านที่มีความสำคัญอย่างมนุษย์ได้ถูกคิดหรือหวนกลับมาคิดถึงปัญหาความทุกข์ยากและคุณค่าของมนุษย์ด้วยกันเอง

เมื่อพิจารณาในเบื้องต้นเห็นได้ว่า เรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ส่วนมากของเสกสรรค์มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ในการค้นหาความหมายของชีวิตพร้อมๆกับการอาสาเข้ารับภาระต่อสังคม ใน “สะพานไม้เหนือสายน้ำเชี่ยว” (ตีพิมพ์ในชุด **เพลงน้ำระบำเมฆ** ปี 2531) ความเรียงแบบอัตชีวประวัติที่แสดงประสบการณ์ทางอารมณ์ช่วงที่เขาเดินทางออกจากป่าเพื่อมอบตัวในปี 2523 ผู้อ่านได้พบว่า เขารู้สึกขมขื่นเมื่อต้องยอมรับว่าสิ้นหวังที่จะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งๆที่เขาได้เลือกที่จะแบกรับภาระในการแก้ไขปัญหาสังคมแทนการก่ออุกฉกรรจ์ “สะพานไม้เหนือสายน้ำเชี่ยว” ทำให้เรารู้ว่า แม่ของเสกสรรค์เป็นต้นแบบของความแข็งแกร่งของเขา ด้วยเหตุที่เป็นผู้หญิงที่ยิ่งพระนาง ต่อสู้กับความยากจนด้วยตนเองโดยตลอด ความเรียงเรื่องนี้ยังได้แสดงความผิดพลาดสำคัญข้อหนึ่งของมนุษย์ที่เขาเคยประสบ คือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังที่ในวัยเด็กเขาเสียดายเงินมาจุนเจือครอบครัวโดยการขโมยเงินในมาออมสินของแม่ไปเล่นการพนันโดยไม่เฉลียวใจว่า “ทางออกบางอย่างนั้นอาจจะทำให้สภาพที่เลวร้ายอยู่แล้วยิ่งเลวลง” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2531 ค : 13) เสกสรรค์ได้เชื่อมโยงประสบการณ์นี้ให้เห็นความผิดพลาดในการตัดสินใจเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เพื่อต่อสู้กับรัฐบาล ในท้ายที่สุดเขาต้อง “วางความหวังที่จะสร้างโลกใหม่” (เสกสรรค์ : 14)

ในส่วนของหน้าที่ต่อครอบครัว ซึ่งถือเป็นรองหน้าที่ต่อบ้านเมือง ก็นับว่าเขาล้มเหลวโดยสิ้นเชิง เขาต้องเผชิญกับความรู้สึกโศกเศร้าอย่างลึกซึ้ง เมื่อรู้ข่าวการเสียชีวิตของแม่โดยไม่มีโอกาสแม้แต่ “จะเรียงพินสักทอนไว้ได้โลงศพ” ของท่าน (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2539 ค : 24) ผู้อ่านได้รับรู้จากคำนำในการตีพิมพ์ครั้งที่ 1 ของ **ฤดูกาล** ว่าความว่าเหวถึงขีดสุดที่ต้องสูญเสียแม่เป็นแรงบันดาลใจให้เขาเขียนบทกวี “ฤดูกาล” เขากล่าวถึงบทกวี “ฤดูกาล” ซึ่งเป็นที่มาของ

ชื่อรวมเรื่องสั้นชุดแรกว่าเป็นงานที่ “บรรจงวิจิตรคิดและคุณค่าที่ข้าพเจ้าอยากจะใช้พิจารณาชีวิตของตนเองและโลกรอบๆตัว” (เสกสรรค์ : 24) คุณค่าสำคัญที่เขาแสดงไว้ข้อหนึ่งก็คือ ความเกี่ยวเนื่องกันต้องอาศัยการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ในประสบการณ์อันเข้มข้นนี้ เขาได้แสดงทัศนะว่าความตายเป็นสิ่งที่มีความหมาย การแตกสลายของชีวิตตามกาลเวลาจะเกี่ยวเนื่องการดำรงอยู่ของชีวิตอื่นหมุนเวียนกัน ความรักในชีวิตอื่นย่อมทำให้เรายินดีรับสภาวะของความตายเช่นเดียวกับที่หินใน “จากหินสู่ดิน” เรื่องสั้นใน **ฤดูกาล** ยินดีรับสภาวะสลายตัวกลายเป็นดินเพื่อจะได้เกี่ยวเนื่องพืชพรรณในทุ่งงาม

พร้อมกับที่แสดงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เสกสรรค์ได้วิพากษ์วิจารณ์และวินิจฉัยคุณค่าพฤติกรรมของปัจเจกชนและค่านิยมของสังคมด้วย เขาได้แสดงว่าคุณธรรมของปัจเจกชนแม้เป็นสิ่งที่น่าชื่นชม แต่ก็ทำให้เรารู้สึกสลดใจเมื่อดำรงอยู่ในสังคมที่ไม่เป็นธรรม การวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าว ย่อมแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้แต่งที่จะกระตุ้นให้ผู้อ่านร่วมพิจารณาปัญหาไปด้วย ดังเช่นใน “ผู้รับผิดชอบ” (ตีพิมพ์ในชุด **ฤดูกาล**) เปลวสอบตกซ้ำชั้นเพราะได้ศูนย์ในวิชาเกษตร โดยครูไม่ได้สนใจจะสอบถามว่ามีปัญหาครอบครัวอย่างไร ครูจึงพิพากษาโดยไม่รู้ว่าเปลวต้องรับผิดชอบต่อปากท้องของน้องๆ แม่ต้องไปเร่ขายของในท้องที่อื่น จึงต้องตัดสินใจถอนผักจากแปลงเกษตรไปให้น้องๆกิน ดังนั้นความรับผิดชอบต่อเปลวจึงฟ้องความไม่รับผิดชอบต่อครูที่ไม่เคยเอาใจใส่นักเรียน ไม่เคยตรวจดูแปลงผักมาก่อน จึงกล่าวว่าผักในแปลงของเปลวไม่ขึ้นสักต้นเดียว ผู้อ่านอาจจะได้ข้อคิดว่าหลักการศึกษที่สังคมไทยยึดถือคือการรักษาระเบียบกฎเกณฑ์เหนือกว่าการพัฒนาจิตใจนั้น ควรจะดำรงอยู่ต่อไปหรือไม่

ดังกล่าวแล้วว่า แม้ในปัจจุบันเสกสรรค์ก็ยังให้ความสำคัญต่อการสร้างงานวรรณศิลป์ เขายังต่อสู้กับความอยู่ดีมีธรรมในสังคม โดยใช้งานเขียนเป็นสื่อความคิดที่ดีชีวิตและสังคม เขากล่าวว่า “ผมอยากจะใช้สิ่งที่ผมสะสมมาที่สุดในบรรดาสิ่งที่มีอยู่ ก็คือประสบการณ์สติปัญญา ความรู้ ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2541 : 12) นอกจากนี้งานเขียนยังมีความหมายสำหรับชีวิตผู้แต่ง ดังที่เขาบอกว่า “...การเขียนนี้มันเป็นการบันทึกการเดินทางข้างในของผม... มันล้นแล้วแต่สะท้อนการเดินทางภายในของผม ทุกครั้งที่เขียนหนังสือมันช่วยตะล่อมสิ่งทีกระจัดกระจายในความคิด ในอารมณ์ความรู้สึก ให้เป็นระบบขึ้น” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2537 ข : 156 - 157) กล่าวได้ว่าเขาสร้างงานเขียนพร้อมๆ กับการค้นหา “...ข้างในของผมนี้ผมค้นหาความสงบนิ่ง ค้นหาชีวิตที่อยากจะให้มันดีที่สุด ประเสริฐที่สุดเท่าที่มนุษย์คนหนึ่งจะเกิดมาได้” (เสกสรรค์ : 156)

ในขณะที่ความประสงค์จะร่วมความรู้สึกกับเพื่อนมนุษย์ การวิพากษ์วิจารณ์ชีวิตและสังคม การแสวงหาความหมายสำหรับชีวิตตัวเอง ยังไม่ได้ยุติ ความสำนึกในปัญหาสังคมที่มีมากขึ้น ก็ยังปรากฏในงานรวมเรื่องสั้นชุดล่าสุด คือ *คนกับเสือ* (ตีพิมพ์ในปี 2539) เสกสรรค์ (2539 ก : 111) กล่าวไว้ใน “บันทึกท้ายเล่ม” ว่า “โดยพื้นฐานแล้วทุกเรื่องล้วนสะท้อนประเด็นเดียวกัน ถ้าไม่ใช่ความต่ำตื้นของสังคมไทยปัจจุบัน ก็เป็นความปวดร้าวของคนที่ไม่อาจคล้อยตามกระแส” วิเคราะห์ได้ว่าในทัศนะของเขา กระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์รุนแรงและเลวร้ายมาก สืบเนื่องมาจากตั้งแต่ที่เขา กล่าวว่า “ไม่มียุคไหนอีกแล้วที่คนไทยจะสูญเสียคุณค่าทางจิตวิญญาณมากขนาดนี้” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2535 : 20) ฉะนั้นภัยคุกคามของกระแสจึงเป็นการ “ล้าลึกถึงระดับจิตวิญญาณ” วิญญาณอิสระที่ไม่ยอมแพ้ต่อชะตากรรมและจิตวิญญาณที่ต่ำกว่ามีทางเลือกเพียงสองทางคือ “ถ้าไม่คล้อยตามก็ต้องจมปลักอยู่กับความอ้างว้างเหี่ยวเฉา” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2539 ก : 112) อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า แม้ต้องจมปลักกับความอ้างว้าง แต่นั่นอาจจะเป็นทางเลือกทางเดียว ซึ่งจะแสดงว่า “เรายังไม่ได้ยอมจำนน” (เสกสรรค์ : 112) เวียง - วชิระ บัวสนธ์ บรรณาธิการของรวมเรื่องสั้นชุดนี้ (ในเสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2539 ก : 13) เห็นพ้องกับเสกสรรค์ว่าโลกยุคนี้มีปัญหาหนักหน่วงมากขึ้น และกล่าวถึงเรื่องสั้นชุด *คนกับเสือ* ว่า “รวมเรื่องสั้นชุดนี้สื่อสารความนัยจากผู้มีวิญญาณเดียวกันไปยังผู้ ‘รับสาร’ ที่อาจกำลังว่าเหว่เดียวดายด้วยมองไม่เห็นกระทั่งแสงริบหรี่เบื้องหน้าในค่าคืนหม่นมืด” เพื่อที่จะบอกว่า “เราใช้จักยอมจำนน”

เรื่องสั้นของเสกสรรค์มีแง่มุมสำคัญที่ควรได้รับการวิเคราะห์ น่าสังเกตว่านอกจากงานประเภทสารคดีและบทความแล้ว ในประเภทบันเทิงคดีเสกสรรค์ผลิตงานเรื่องสั้นมากกว่านวนิยายและบทกวีนิพนธ์ จนถึงปัจจุบันมีงานรวมเรื่องสั้นทั้งสิ้น 3 เล่ม คือ *ฤดูกาล* ประกอบด้วยเรื่องสั้น 14 เรื่อง และบทกวี 5 เรื่อง *ดอกไม้* ประกอบด้วยเรื่องสั้น 14 เรื่อง และ *คนกับเสือ* ประกอบด้วยเรื่องสั้นอีก 5 เรื่อง แม้ว่า *ดอกไม้กับคนกับเสือ* จะห่างกันถึง 12 ปี แต่ยอมแสดงให้เห็นว่า เสกสรรค์ยังให้ความสำคัญกับงานเขียนประเภทนี้ นอกจากใช้เรื่องสั้นสื่อความเป็นตัวของตัวเองแล้ว เขายังกล่าวถึงเรื่องสั้นว่า “เรื่องสั้นต้องมีประเด็นหรือความหมายที่เจาะจงจะสื่อกับผู้อื่น และต้องรวมศูนย์อย่างสูง ในหลายๆกรณีมันสามารถสื่อความหมายที่กว้างไกลกว่านิยาย 500 ตอนจบเสียอีก” (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2540 ง : 102 - 104)

ด้วยเหตุผลที่ประมวณมานี้ผู้วิจัยจึงจะศึกษาเรื่องสั้นของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ที่ตีพิมพ์รวมเล่มแล้ว 3 ชุด คือ *ฤดูกาล ดอกไม้* และ *คนกับเสือ* ในด้านเนื้อหาและกลวิธี

การประพันธ์ เพื่อเข้าถึงความหมายและคุณค่าของบทประพันธ์ ในแง่ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ แสดงทัศนะสำคัญที่เอื้อให้เกิดความเข้าใจชีวิต และช่วยให้มองเห็นลักษณะและความหมาย ที่แท้จริงของสังคม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบวรรณกรรมของตะวันตกประเภทเรื่องสั้นและนวนิยายเข้ามาเมืองไทยเมื่อสมัย รัชกาลที่ 5 นี้เอง (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529 : 365) ฉะนั้นการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน ในบ้านเราจึงยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น แม้ในอุดมศึกษาก็เพิ่งมีรายวิชาวรรณกรรมปัจจุบันประมาณ 30 ปีมานี้ ดังที่มีการสัมมนาของครูอาจารย์ระดับอุดมศึกษาเมื่อพ.ศ. 2516 เป็นครั้งแรก (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2530 : 75) ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ถือได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาวรรณกรรม ไทยปัจจุบัน ดังผลงานทั้งที่เป็นบทความและการวิจารณ์ใน “หัวใจของวรรณคดีไทย” ใน **วรรณไวทยาการ** (วรรณคดี) (2514) **วิเคราะห์วรรณคดีไทย** (2517) และ **แฉนวนวรรณกรรม** (2529) นักวรรณคดีท่านนี้ได้ศึกษาวรรณกรรมปัจจุบันประเภทกวีนิพนธ์และนวนิยายเป็นส่วน ใหญ่ ส่วนเรื่องสั้นท่านได้กล่าวไว้บ้างใน “หัวใจของวรรณคดีไทย” ช่วงรัชกาลที่ 5 และ 6 ว่า คนไทยที่ไปศึกษาในยุโรปปรับเอารูปแบบเรื่องสั้นเข้ามาพร้อมกับนวนิยาย มักเขียนลงใน นิตยสาร เป็นวรรณกรรมสำหรับ “ผู้มีการศึกษา” ในสมัยนั้น บางเรื่องมีเค้าว่ามาจากเรื่องสั้น ภาษาอังกฤษ (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2514 : 74 - 78) เรื่องสั้นไทยได้พัฒนาจนมีลักษณะ เฉพาะในราวสมัยรัชกาลที่ 7 เช่น ชุด **นายเลากะงัง** ของ นายตำรา ณ เมืองใต้ และ “จำปูน” ของเทพ มหาเปารยะ (ม.ล.บุญเหลือ : 84 - 85)

การศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมปัจจุบันประเภทเรื่องสั้นที่ปรากฏครั้งแรกในงานวิจัยคือ “วิวัฒนาการเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ.2475” ของสุदारัตน์ เสรีวัฒน์ (2520) และ “การศึกษาประเภทของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ.2511 - 2520” ของฉัตรชัย สุกระกาญจน์ (2520) การศึกษาเรื่องสั้นในงานวิจัยจัดเป็น 2 ลักษณะคือ 1.) ศึกษาเรื่องสั้นในช่วงเวลาใดเวลา หนึ่ง และ 2.) ศึกษาเรื่องสั้นของนักเขียนเป็นรายบุคคล เช่น “การศึกษาเรื่องสั้นไทยที่เสนอปัญหา สังคมชนบทอีสาน:2501 - 2505” ของกาญจนา ประสงค์เงิน (2526) มุ่งศึกษาการสะท้อนปัญหา สังคมชนบทอีสานในเรื่องสั้นของ ลาว คำหอม และธมย์ รัตวิวัน พบว่ามีการสะท้อนปัญหา 3 ด้านคือ เศรษฐกิจ ความแตกต่างของฐานะทางสังคม และ ค่านิยมและความเชื่อ และยังศึกษา

กลวิธีการเขียนที่สะท้อนปัญหาสังคมชนบทแต่ไม่ได้มุ่งวิเคราะห์ทัศนคติของผู้แต่ง และ “วิเคราะห์เรื่องสั้นของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช” ของสุภา ศาตราวรรณ (2525) ที่ศึกษารูปแบบ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ฉาก ตัวละคร บทสนทนา กลวิธี และท่วงทำนองการแต่ง ลักษณะร่วมของการศึกษาเรื่องสั้นของนักประพันธ์เฉพาะรายนั้นมีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ

มักใช้แนววิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ...เป็นพื้นฐานการวิเคราะห์...
 วิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเรื่องสั้นจะวิเคราะห์โครงเรื่อง รวมทั้งปมขัดแย้ง การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง การปิดเรื่อง แนวคิด ตัวละคร บทสนทนา ฉาก ทั้งนี้การศึกษา มักแยกวิเคราะห์เป็นหัวข้อทำให้แนวทางการนำเสนอออกจะมีลักษณะตายตัว จนแทบจะกลายเป็นแบบแผนทำนองสูตรสำเร็จในการนำเสนอวิทยานิพนธ์ด้านวรรณกรรมปัจจุบันไป (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2530 : 118)

เนื่องจากวรรณกรรมปัจจุบันในรูปแบบนวนิยายและเรื่องสั้นมีความสัมพันธ์กับสังคมมากกว่านิยาย ฉะนั้นการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบันประเภทเรื่องสั้นจึงควรต้องศึกษาบริบทในการแต่งควบคู่ไปด้วย เพื่อวิเคราะห์เชื่อมโยงไปสู่ทัศนคติของผู้แต่ง ความสำคัญของโลกทัศน์หรือทัศนคติต่อโลกของผู้แต่งสามารถอธิบายได้ว่า

...เป็นโครงสร้างของความคิดและอารมณ์ซึ่งประสานตัวขึ้นจากประสบการณ์
 ...มีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างภายในของวรรณกรรมและเป็นที่มาของ
 โครงสร้างภายนอกคือรูปแบบและองค์ประกอบต่างๆ การเข้าใจโลกทัศน์ของ
 ผู้เขียนจะเป็นแนวทางให้เข้าใจโครงสร้างระดับลึกและนำไปสู่การเข้าถึง
 วรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2523 : 11 - 12)

น่าสังเกตว่า การศึกษาเรื่องสั้นซึ่งเป็นผลงานของนักประพันธ์เฉพาะบุคคลในระดับบัณฑิตศึกษาของไทย ยังไม่ปรากฏว่าได้เน้นการวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องเชื่อมโยงกับทัศนคติหรือโลกทัศน์ของผู้แต่งอย่างชัดเจน งานวิจัยที่ศึกษาเชื่อมโยงบริบทในการแต่งกับผลงานนวนิยายเพื่อเข้าใจโลกทัศน์ของผู้แต่งที่นับว่าน่าสนใจก็คือนงานวิจัยของ ทศนีย์ นาควัระ (2532) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของวรรณกรรมและพันธกิจของนักเขียนในทัศนะของเอมิล โซล่า” โดยศึกษาประวัติของผู้แต่งและบริบททางสังคมเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์ตัวงาน พบว่า โซล่าได้รับอิทธิพล

ทางความคิดจากปรัชญาปฏิฐานนิยมในการสร้างสรรค์วรรณกรรม เขาได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพความเป็นอยู่ของสังคมมาซีพอย่างใกล้ชิด ในเบื้องต้นโซลามีจุดประสงค์แค่วิเคราะห์ตีแผ่ปัญหาสังคมเพื่อกระตุ้นให้ผู้รับผิดชอบหาทางแก้ไขเท่านั้น แต่พอเขาได้เห็นความทุกข์ยากในแง่มุมต่างๆมากมาย เขาก็ไม่อาจนิ่งดูตายได้ เขาก็ใช้วรรณกรรมเป็นสื่อปลุกสำนึกของผู้ถูกกดขี่ให้รวมตัวกันต่อสู้เรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมของตน โซล่าเห็นว่าระบบการเมืองมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรมของประเทศ เขาก็ใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องต่อต้านเผด็จการทางการเมือง พันธกิจในงานเขียนของเขาคือการต่อสู้เพื่อเปิดเผยความจริงและสร้างสรรค์ความยุติธรรม

นอกจากนี้ คาร์พ ทันศรี (2541) ได้ศึกษาเรื่อง “คำพิพากษาและเวลา : การวิจารณ์เชิงปรัชญา” ศึกษาประวัติของผู้แต่งและบริบททางสังคมประกอบการวิเคราะห์ตีความ ใน *คำพิพากษา* คาร์พพบว่า ซาติ ได้รับอิทธิพลจาก สุชาติ สวัสดิ์ศรี ที่นำเอาปรัชญาเอ็กซิสเต็นเชียลลิสม์ ของ ฌอง ปอล ซาร์ตร์ มาประกอบการวิพากษ์วิจารณ์สังคมในเรื่องสั้น คาร์พได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า *คำพิพากษา* ได้รับอิทธิพลจากแนวปรัชญาเอ็กซิสเต็นเชียลลิสม์ที่ว่า “นรกคือผู้อื่น” แต่ตีความแตกต่างจากความคิดของซาร์ตร์ ซึ่งเห็นว่า นรกก็คือผู้อื่นสำหรับคนที่ไม่หาญกล้าพอที่จะเปลี่ยนตนตามความต้องการ ดังนั้นผู้ทุกข์ทรมานก็คือผู้ที่ขาดความรับผิดชอบ ไม่ใช่เพราะถูกบีบคั้นจากสภาพแวดล้อม แต่ความทุกข์ของฟักเกิดจากความใฝ่ดีหรือความไม่สามารถจะยอมให้ตนเองกระทำ ความชั่วร้ายได้ แต่เขาไม่สามารถใช้ความดีพาตัวเองให้รอดจากการประณามและพิพากษาของสังคมที่เลวร้าย ฟักไม่นำนางสมทรงออกไปจากชีวิตเพราะเขากล้าหาญที่จะรักษาความดีของตน ซาติพยายามชี้ให้เห็นว่า แม้ฟักจะกล้าหาญเท่าไรแต่การถูกรุมทำร้ายอย่างต่อเนื่อง ก็ทำให้เขาทุกข์ทรมาน แนวปรัชญานี้สัมพันธ์กับแก่นเรื่อง และอารมณ์หลักของบทประพันธ์ ปรัชญา “นรกคือผู้อื่น” เป็นสารทางปัญญาที่สำคัญ ก็เพราะชะตากรรมที่ฟักได้รับเกิดจากผู้อื่นกระทำต่อตัวเขาทั้งสิ้นไม่ว่าจะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม ความตายของฟักทำให้เราต้องย้อนไปคิดพิจารณาถึงการกระทำของเรา วิธีคิดและการปฏิบัติของเราต่อผู้อื่น ความพินาศที่เกิดขึ้นกับฟักอาจเกิดขึ้นกับผู้อื่นมาแล้ว และอาจเกิดขึ้นกับผู้อื่นต่อไปอีกมาก ถ้ามนุษย์ยังหลงติดในมายาและพิพากษาอย่างอคติเช่นนี้ สารทางปรัชญานี้ประสานกับสารทางอารมณ์คือความสะเทือนอารมณ์ที่ได้เห็นว่า ในสังคมแบบนี้ความดีก็ไม่มีประโยชน์ นอกจากทำความดีในสิ่งที่สังคมคาดหวัง มนุษย์ตกอยู่ในความโง่เขลา การกระทำอย่างโง่เขลา ย่อมทำให้คนอื่นเกิดทุกข์ ผู้อ่านย่อมเกิดความเห็นใจและสลดใจในชะตากรรมของฟัก ส่วนเวลา

เมื่อศึกษาบริบททางสังคม วัฒนธรรม ควบคู่กับวิเคราะห์ตัวงาน จึงพบว่า การต่อต้านวัตถุนิยม และบริโภคนิยมของผู้แต่ง ทำให้เขาเลือกใช้แนวคิดทางพุทธปรัชญาที่ว่าชีวิตเป็นทุกข์และไม่เที่ยงแท้ มีเวลาเป็นเครื่องกำหนดโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ความยึดมั่นถือมั่น ลุ่มหลงในมายา ย่อมทำให้เกิดทุกข์ การใช้ปัญญาไตร่ตรองความจริงของชีวิตย่อมทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากสภาวะไร้ความหมายของชีวิตได้อย่างเป็นอิสระ ชาวดีเห็นว่าสังคมและวัฒนธรรมไทยอันดั่งงามกำลังถูกทำลายลงด้วยการพัฒนาด้านวัตถุในสังคมปัจจุบันนั่นเอง แต่เขาก็ยังมีศรัทธาต่อจิตสำนึกด้านดีของมนุษย์ คนชราในเรื่องยังมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลห่วงใยโดยมิได้สักแต่ทำตามหน้าที่ นอกจากนี้ ชาวดีนำเอาพุทธปรัชญามาแสดงให้เห็นความไม่เที่ยงแท้และไร้แก่นสารของโลกีย์สุขแล้ว ชาวดียังเรียกร้องให้คนเรารักษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ไว้ ความสัมพันธ์ของชีวิตอันงดงามจะจรรโลงโลกให้ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความปรวนแปรต่างๆ

เนื่องด้วยเรื่องสั้นของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ยังไม่เคยมีผู้ใดศึกษาโดยตรงอย่างละเอียดและจริงจังมาก่อน ผู้วิจัยจึงจะปรับใช้แนวทางตามตัวอย่างข้างต้นที่ศึกษาประวัติผู้แต่ง บริบททางสังคมเชื่อมโยงประกอบการวิเคราะห์ตัวงานเพื่อเข้าถึงทัศนะของผู้แต่ง และแสดงคุณค่าของบทประพันธ์

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ อีกทั้งประเมินคุณค่าทางวรรณศิลป์และคุณค่าทางปัญญา ในเรื่องสั้นของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

ความสำคัญและประโยชน์

งานวิจัยนี้จะทำให้เข้าใจเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ของบทประพันธ์ที่ศึกษา เชื่อมโยงกับประสบการณ์และแนวความคิดของผู้แต่ง อีกทั้งยังจะกระตุ้นให้เกิดการพินิจพิจารณาในคุณค่าทางวรรณศิลป์และคุณค่าทางปัญญาของวรรณกรรมปัจจุบันประเภทนี้ อย่างเอาจริงเอาจังมากขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาเป็นบทประพันธ์รวมเล่มที่ตีพิมพ์แล้วของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล
ดังนี้

ชุดที่ 1 **ฤดูกาล** ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้

1. ลมอุ่นเมื่อใกล้ค่ำ
2. พอกับลูก
3. ผู้รับผิดชอบ
4. สมชาย
5. พลเมืองดี
6. ผู้เดือดร้อน
7. วันหนึ่งในชีวิตของหนานอิน
8. คนร้าย
9. ค่าแรงของลำรวย
10. กาลเวลา
11. เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า
12. กรอบหน้าต่าง
13. ไปไม้ที่หายไป
14. หินกับดิน

ชุดที่ 2 **ดอกไม้** ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้

1. ดอกไม้
2. ไหมลี
3. สิ้นเสียงซิ่ง
4. เหตุเกิดเมื่อเที่ยงวัน
5. สี่แยก
6. อั้งฮวย
7. ความเคยชิน
8. ปากซอย
9. เพียงความรู้สึก
10. เมืองหลวง
11. บ้านเกิด
12. บุคคลภายนอก
13. ความหวังของปัญญา
14. เลือดใหม่

ชุดที่ 3 **คนกับเสือ** ประกอบด้วยเรื่องสั้นดังต่อไปนี้

1. บาดแผลใหม่จากท้องทะเล
2. หญิงเฒ่าบนภูเขาชรา
3. มวยแทน
4. ผู้ยิ่งใหญ่
5. คนกับเสือ

วิธีการวิจัย

ศึกษาชีวประวัติของผู้แต่งและบริบททางสังคมของการแต่ง ศึกษาเรื่องสั้นในขอบเขตที่กำหนด อีกทั้งศึกษางานประเภทอื่นของผู้แต่งเช่นสารคดีและบทความเพื่อประกอบการวิเคราะห์ และศึกษาบทวิจารณ์งานประพันธ์ในขอบเขตที่กำหนด วิเคราะห์ ตีความ และประเมินคุณค่าเรื่องสั้นในขอบเขตที่กำหนดด้วยระเบียบวิธีทางวรรณคดีวิจารณ์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ